

אותיות בולטות – שלילתן

במ"ש שעשו מצבה באותיות בולטות, תמוה הדבר, ובפרט שמה שאמרו לו שקשה לשכחה, יסודו בדברי רז"ל (הוריות יג, ב ועפמשנ"ת בטעמי המצות להרח"ו פ' ויחי). ועוד נוסף בזה שאין צריכים לשנות מרוב המצבות, ולכן לדעתי יש לבקש את האומן שיעשה אותיות שקועות וכמנהג כשר בישראל^{טו}.

(אגרות קודש ח"ג ע' צד)

קסא

משך זמן אמירת הקדיש

י"א חודש

כמה דעות במשך זמן אמירת הקדיש^י: כל ימי חייו, י"ב חדש וי"א יום, שנה שלימה וגם חודש העבור בכלל, י"ב חדש, י"ב חדש פחות שבוע, י"א חדש, י"א חדש פחות יום אחד.

ואנו אין לנו אלא מנהג נשיאינו, וע"פ הרשום בקטע מצוואת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע^א: בענין הי"א חודש - להפסיק חודש ויום א' קודם. עד"מ אם היא"צ הוא ב' בשבט² יאמר קדיש עד ט' טבת ועד בכלל³. וכן הוא דעת רוב המכריע של אחרוני הפוסקים^ב.

(אגרות קודש ח"ד ע' קו)

ביום ה' כ"א טבת, מלאו י"א חודש מיום ההסתלקותי - שהוא הזמן

אוצר החכמה

1. ראה על הסדר שבפנים: פלא יועץ הובא בשד"ח אס"ד אבלות אות קסב. שו"ת מהרי"ק, הובא בד"מ סי' שעו סק"ט. שו"ת בני יצחק חיו"ד סקנ"ז בשם הר"ש קלוגער. כלבו הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. שוירי ברכה שם בשם כנה"ג. רמ"א שם סוף ס"ד. שד"ח שם אות קסב.

2. הוא היא"צ של אמו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע. וראה קצשו"ע סכ"ו סי"ז.

3. ראה ג"כ "היום יום" ט' שבט תש"ג.

טו. ראה הנסמן בס' שמירת הגוף והנפש ח"ב סי' רו סי"א. נטעי גבריאל = אבלות ח"ב פרק פו סי"ב.

א. נדפס באג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב ע' תתקד.

ב. ראה בזה בארוכה בנטעי גבריאל - אבלות ח"ב פרק נא הערה ב.

ג. של הרבנית הצדקנית מרת חיי' מושקא ע"ה - אשת רבנו, נלבי"ע כ"ב שבט ה'תשמ"ח.

לסיום אמירת קדיש, וכפי שהמנהג הוא שמפסיקים מלומר קדיש לאחר י"א חודש פחות יום אחד⁴, "שלא⁵ יעשו כו' [את הנפטרים] רשעים, כי משפט⁶ רשע י"ב חודש", ואמירת הקדיש היא בכדי לעזור לנשמה בדין ומשפט זה. אלא שלדעת הפרמ"ג "נכון להפסיק שלשים יום שלמים בין הפסק ובין היארצייט" (מלבד יום היא"צ). וכן נהג (כמדומני קרוב לודאי) כ"ק מו"ח אדמו"ר אחר הסתלקות אמו (שנסתלקה ב"ג שבט) שהפסיק אמירת קדיש ב"א טבת. אבל לדעת הכנסת יחזקאל ושאר הפוסקים⁷, יש להפסיק חודש (אפילו של כ"ט יום) פחות יום א'⁸. וראה ס' יוסף דעת לשו"ע יו"ד סי' שעו. וכן מסיק כ"ק אדמו"ר נ"ע ("להפסיק חודש ויום א' קודם. עד"מ אם היא"צ ב' שבט יאמר קדיש עד ט' טבת ועד בכלל" – אף שחודש טבת הוא לעולם חסר), כנ"ל.

.. מובן, שהפסקת אמירת הקדיש מטעם הנ"ל, אינה (רק) משום כבוד הנפטר, כי אם שעל ידי זה גופא שדנים את הנשמה לכף זכות, בטל (או על כל פנים מקיל) את הדין למעלה⁸, ואזי עולה לגן עדן⁹.

(ספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 175)

4. כדלעיל בפנים.
5. רמ"א יו"ד ששע"ו סו"ס ד. מהרי"ל הל' שמחות. לבוש או"ח סקל"ג. פרי מגדים בקונטרס נועם מגדים בסופו. דרכי משה יו"ד שם סק"ט. באר היטב או"ח סי' קלב סק"ה, מכנסת יחזקאל סוף חלק יד. וראה שדי חמד אס"ד אבלות אות קסב. קיצור שו"ע סכ"ו סי"ז. ועוד.
6. משנה עדיות ספ"ב. שבת לג, ב. ר"ה יז, א. תוד"ה פושעין – חגיגה בסופה. וראה שבת קנב, סע"ב.
7. ודלא כהדעות (שיורי ברכה שבהערה 1) להפסיק שבוע קודם, אע"פ שלטעם הנ"ל לכאורה מספיק שינוי דיום אחד או עכ"פ שבוע אחד.
- בכנס"י (הובא בבאר היטב) ובקיצור שו"ע שם, דהא שאין אומרים קדיש לאחר י"א חדש הוא כי י"ום אחד בחודש חשוב חודש, והוי כאילו אמר י"ב חודש". אבל צריך ביאור, כי בנוגע לאבילות י"ב חודש אין אומרים מקצת החודש ככולו (ט"ז יו"ד סו"ס שצה. מתרומת הדשן סי' רצב), ומאי שנא קדיש מאבילות.
8. ראה ס' יסודי ישורון ח"א מערכת קדיש ע' רכד: ס' כל בו (על אבילות) פ"ה ס"ב אות י הערה 18 (בשם אחרונים) - ע"פ דברי חז"ל (קה"ר פי"ב יג) "כשאדם נפטר מן העולם

ד. שבהערה 5.

ה. וראה בהמשך השיחה שבפנים, מדוע גם אצל צדיק מפסיקין לומר קדיש ב"א חודש, על אף

שלא שייך הטעם של משפט רשעים בגהינם וכו'.

מש"כ' .. שהגדול דמינסקי ציווה לאמר אחריו קדיש י"ב חודש דוקא"י - יש להעיר ממש"כ בס' משמרת שלום⁸ דבכגון דא שומעין לדברי המת, וא"כ משמע דאין בזיון לאבל בזה שאביו רשע (סנה' מו, ב'). וצע"ק שרואין במוחש שלא כן הוא"י. ועיין גם כן ש"א כ, ל"ב. (אגרות קודש ח"ד ע' קמ)

קדיש אחר זקנתו לאחר גמר י"א חודש של אביו

...אם לומר הקדיש לאחר הזקנה לאחר גמר י"א חודש דפטירת האב, דיחוש דהוי כמשוי לי' רשע בעיני השומעים.

בס' משנת דרע"ק (הובא באלף המגן ע"ס מטה אפרים"י ובהשמטות מהרש"א ביו"ד"י) מוכח דאין לחשוש להנ"ל. וכ"כ בכנף רננה (הובא בכל בו ע' שסט) וכ"מ בקצשו"ע הנ"ל^{טו}. ומסיימים בטוב. (אגרות קודש ח"י"ב ע' קצז)

חישוב הי"א חודש מיום המיתה או מיום הקבורה

.. בסיום אמירת הקדיש די"א חודש - יש אומרים⁹ דמונים מיום הקבורה.

אומר הקב"ה למלאכי השרת לכו למטה וראו מה הבריות אומרים עליו, כשר הי' יר"ש הי', מיד מטתו פורחת באויר".

9. לבוש, מובא בא"ר סי' קלב [ס"ק ד]. נועם מגדים לבעהמ"ס פרמ"ג [בעניני אבלות שבסוף הקונטרס, ס"ק א]. קצשו"ע סכ"ו סי"ז. נהרי אפרסמון חיו"ד סצ"ז.

- ו. הר"ר ניסן טלושקין, מח"ס טהרת מים ועוד.
- ז. הגי"ר ירוחם יהודה ליב פערלמן. בעהמ"ח שו"ת "אור גדולי".
- ח. ראה עד"ז שו"ת בית יצחק (להגר"י שמעלקיס מלבוב) יו"ד ח"י"ב סי' קנו בנוגע להג"ר שלמה קלוגר.
- ט. על ה' שמחות, אות ז, ס"ק כו.
- י. "איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא, למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקברוה לההוא גברא, אי אמרת משום בזיונא הוא לא כל כמיניה (דבזיון הוא לקרוביו. רש"י) .. איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבא הוי, למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוה לההוא גברא". ומשמע מזה שאם יש בזיון לאבל אין שומעין לדברי המת. ומכיון דנקטינן דבכגון דא שומעין לדברי המת, מוכח דאין בזה בזיון לאבל.
- יא. וראה גם הנס' בזה בנטעי גבריאל - אבלות ח"י"ב פרק נא סי"י ובהערות שם.
- יב. "ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות הלוא ידעתי כי בחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמך", ואולי הכוונה ששם משמע שהתנהגות אימו של יהונתן היא לבושתו של יהונתן עצמו.
- יג. בדיני קדיש יתום שבסופו, שער ג, ס"ק יא. ובקצה המטה ס"ק כב.
- יד. נדפס בסוף השו"ע יו"ד (ח"ג, ע' ריט בדפוסים הרגילים (לבוב וצילומיו)).

וי"א¹⁰ שמונים מיום המיתה.

והנה רבנו הזקן פסק¹¹ דאומרים קדיש מיום המיתה גם קודם הקבורה. כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ הורה שינהגו היא"צ מיום המיתה אף בשנה הראשונה. ולכמה דעות¹² בדינים אלו תלוי ג"כ דין סיום י"א חודש, שיהי' מיום המיתה.

- ידועי' דכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע נצטער על שהוסיף יום א' באמירת קדיש די"א חדשים¹³.

- כמדומני קרוב לודאי, שכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ הפסיק אמירת קדיש אחרי אמו נ"ע (נפטר י"ג שבט ונקברה ט"ו שבט), בש"ק אחד עשר בטבת¹⁴.

- י"א¹⁵ דכשאומר אפילו יום אחד ביי"ב חודש – למנהגנו שאין אומרים אלא י"א חודש – הוי בזיון הנפטר דמחזיקו כרשע, ח"ו.

- ולכן נ"ל, דאפילו בן דחיבו אלים ימנה מיום המיתה, ובפרט חתנו ותלמידו¹⁶. ולכאורה טוב שירד לפני התיבה, דאין בזה זילותא כיון שרואים שאינו אומר קדיש, ויוצא גם לדעה הא' על פי מה שכתב ברמ"א סו"ס שעו: יתפלל ויותר מועיל מקדיש כו'.

10. סידור יעבץ דיני קדיש אות לט. מטה אפרים [דיני קדיש יתום] שער ד' ס"א. שומר ציון הנאמן דף שג שכן נהגו כל תפוצותינו. וראה ילקוט דת ודין ע' קיט.
11. שו"ע או"ח ריש סי' עא.

טז. נס' בנטעי גבריאל שם הערה ו וראה גם במכתב הבא.
יז. ב"אשכבתא דרביי" ע' 136: בגוף הצוואה כתי"ק רני"ע יש בענין זה פלפול ארוך אם יום הראשון מחדש הי"ב נחשב ליום מיוחד בפ"ע לאמר בו קדיש אף שאינו מהי"א חודש. וכי שם שאחרי אמו הרבנית נ"ע נהג ואמר קדיש גם ביום עשרה בטבת, ומתחרט הוא ע"ז ומסיק לנהוג כנ"ל.
יח. נתבאר בשיחת ט' טבת תשי"א (תורת מנחם ח"ב ע' 166 ואילך).
יט. וכ"ה ב"תורת מנחם - רשימת היומין" ע' תטז: בשבת י"א טבת אמר כ"ק שליט"א קדיש, ואמר שמפסיק ביום זה. היארציט - י"ג שבט תשג"ה (ולא ט"ו).
והטעם בזה נתבאר לעיל בפנים, שהוא ע"פ הפרמ"ג שכתב שיהיו שלשים יום בין הפסק אמירת הקדיש ובין היארציט (מלבד יום היא"צ), וחודש טבת הוא לעולם חסר, ולכן הוצרך להפסיק אמירת הקדיש ביי"א טבת.

כ. מכתב זה נכתב בקשר לסיום י"א חודש מהסתלקותו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ. ובאגרות קודש ח"ד שבפנים (ע' קה) הערה 1: בענין אמירת קדיש דחתן על חמיו והוא רבו, ראה בספרים שנזכרו בשדי חמד אסיפת דינים מעי אבלות אות קנז קנט (בהוצאת קה"ת - ח"ד ע' תשח, ב ואילך).

– וצע"ק שלא נמצא באחרונים פשרה זו. וי"ל הטעם, דהרי עד שיגיע למקום אמירת הקדיש מתבזה על ידו בעיני ההמון הנפטר. וק"ל ואכמ"ל.

(אגרות קודש ח"ד ע' קז)

כשהפטירה, המסירה והקבורה, בזמנים שונים

במענה על שאלתו, במה דאביו ז"ל שחל"ח ח' חשון, ארונו נמסר להספינה י"ד מר חשון ויום הקבורה הי' ז' כסלו, ומסתפק איך להתנהג באמירת קדיש וכו' - וכנראה ממכתבו לא נקבר בין ח' וי"ד מר חשון. והנה לא שמעתי מנהגים בעינים אלו, ואם להכתוב בספרי פס"ד ומנהגי בעלי ההוראה - נמצאו במחנו מזקני רבני אנ"ש והם יורוהו ע"פ הנהוג בזה.

ומה שכותב שהתחיל לומר קדיש בי"ד מ"ח - הנה אף שכן הוא דעת כמה מהאחרונים בשו"ע יו"ד סי' שעז ס"ד. נראה לי שצריך הי' להתחיל בח' מ"ח, וע"פ הכרעת אדה"ז¹¹.

ובקצרה לפענ"ד: התחלת אמירת קדיש בח' מ"ח כנ"ל. התחלת אבילות י"ד מ"ח¹². סיום אמירת קדיש - י"א חדש מיום הקבורה¹³, בנדון דידן דמופלג הרבה מיום המיתה, ויחסרון י"א חודש ד[י]דן כמה שבועות - ע"י צירוף ג' הדעות¹⁴ א] דקדיש שייך רק לאחר הקבורה, ב] דיש מנהגים לאמר קדיש י"ב חודש פחות איזה ימים¹⁴ ג] דהאומר י"ב חודש הרי זה משובח¹⁵.

ואין סתירה ע"ז מפסק אדה"ז הנ"ל¹⁶, כי כמה ענינים יש בקדיש: זכות הנשמה, ולכן מתחילין גם קודם הקבורה. כבוד אביו, ולכן אומרו גם

12. יו"ד סי' שעה ס"ב.

13. מיום המיתה או מיום הקבורה: או"ח סי' קלב. סי' תקסח. יו"ד סי' תב.

14. כנה"ג יו"ד סי' תג. ברכ"י סי' שעז ס"ק ח.

15. [שו"ת] חינוך בית יודא [סי' צב], ואלף המגן [שבסו"ס מטה אפרים, דיני קדיש יתום שער ד ס"ק ב (וראה גם הנסמן בנטעי גבריאל - אבלות ח"ב פנ"א הערה ג (שכ"כ האריז"ל)].

כא. נסמנו גם לעיל בתחילת הסימן ובהערה 1.

כב. שהתחלת אמירת קדיש הוא מיום הפטירה (עוד לפני הקבורה), ואם כן מדוע הכריע רבינו לסיים

י"א חודש מיום הקבורה.

באנינות. מציל מדינה של גיהנם, המתחיל אחר הקבורה, ולכן משם מתחיל מנין י"א חודש. ואין לחשוש מפני הרואים שיחשבוהו משים אביו רשע⁵, כי אפילו אם אינם יודעים שמרוחק יום הקבורה מיום המיתה כמה ימים, הנה רואים שפוסק לומר קדיש קודם תשלום יב"ח מיום המיתה.

ויום היארצייט ביום המיתה¹⁶, ואף שבנדו"ד הוא מופלג הרבה ויש מחלוקת באחרונים בזה (הובאו בספר ילקוט דת ודין ע' קז"ג) ויש לצרף גם הדעה¹⁷ שטוב יותר להקדים היארצייט מלאחרו. וליתר שאת בעלמא, הנה בשנה הראשונה יוכל ללמוד משניות, לירד לפני התיבה וכו' גם ביום הקבורה.

ובמהרה בימינו יוגמר תיקון חטא עץ הדעת, שהביא מיתה בעולם כד... ובלע המות¹⁸, ונזכה לחיים נצחיים וחיי החיים, וכמבואר ענינם בתורת דברי אלקים חיים דהמשך ר"ה ה'שי"ת¹⁹.
(אגרות קודש ח"ג ע' קצט)

כשהתאריך שונה בין מקום הנפטר והאבלים (לענין קדיש ויא"צ)

מדייק במכתבו שההלוי' היתה... בכ"ח סיון, שלפי זמן אה"ק ת"ו הוא אור לכ"ט. - וכנראה כוונתו שנפ"מ לענין אמירת קדיש (סיום י"א חודש), כי היארצייט חושבין לדין מיום המיתה (ולא הקבורה) ואפילו בשנה הראשונה (היום יום, י"ג שבט).

ולדידי, כיון דאמירת קדיש הוא לזכות הנפטר ושייך לדינו - בכ"מ אזלינן בתר הזמן דמקום הפטירה ולא שבמקום האבלים.

באם נפ"מ לענין יארצייט (כגון שהיתה הפטירה בזמן כהנ"ל) - שקו"ט

16. ראה היום יום ע' יט [יג שבט תש"ג].

17. חת"ס או"ח סי' קסא.

כג. נסמן גם בנטעי גבריאל שם פע"ז ס"ה ובהערות.

כד. שבת נה, ב.

כה. ישעי' כה, ח.

כו. ראה ספר המאמרים ה'תש"י ע' 31 ואילך. 51 ואילך.

שלחן מנחם - ה' (י"ד ב) / שניאורסון, מנחם מנדל בן לוי יצחק {עמוד 314} {132136}

בזה באחרוני אחרונים, בכל בו (להרב גרינואלד)^{כי} ועוד. להראשון - דזמן האבלים ומסתייע מס' דודאי השדה^{כח}, וי"א ע"פ שו"ת כתב סופר¹⁸ כמקום הפטירה. ואכ"מ. ומסיימים בטוב.
(אגרות קודש חי"ג ע' תי)

שמועה רחוקה – מאימתי מונין

.. במחלוקת אם מונים שמועה רחוקה מיום המיתה או מיום הקבורה (כשהיתה איזה ימים אחר המיתה) .. שמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר הוראה מפורשת למנות מיום המיתה.
(אגרות קודש ח"ו ע' קד)

אמירת קדיש ע"י נכד שכבר אומר על אביו

בהשאלה: אם לשכור אחר שיאמר קדיש אחר הזקנה ע"ה, כיון שבנים אין לה, והנכדים אומרים בלאה"כ קדיש אחר בנה - האב ע"ה.

נ"ל, כיון שיש מעלה באמירת נכד ובפרט בני בן לגבי אחר, יאמרו הנכדים, ועל פי מש"כ באחרונים (ראה קצש"ע סי' כו סט"ז. ^{אגרות קודש} שד"ח אבלות ס"ק נגכ"ט. כל בו ע' שעו) דקדיש אחד עולה לשני מתים. אבל בזרע אמת^ל (הובא בשד"ח אבלות ס"ק קנח) ל"מ כן. וי"ל דשאני שם דעכ"פ קרוב יאמר, מה שאין כן לשכור אחר. וצ"ע בהס' הנ"ל בפנים. ואינם תח"י.

(אגרות קודש חי"ב ע' קצו)

בחיוב אמירת קדיש, קדימה לאח או לחתני הנפטר?

שאלה: כשאין להנפטר (או הנפטר) בן – מי קודם בחיוב אמירת קדיש: האח או החתנים?

18. חלק יו"ד סי' קפח.